

МЕНЕДЖМЕНТ АГРОПРОДОВОЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

AGRICULTURAL FOOD MANAGEMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF RESOURCE SAVING

У статті досліджено розвиток та менеджмент агропродовольчої сфери України, яка представляє собою систему, що об'єднує сільськогосподарські, промислові, науково-виробничі і навчальні галузі. Виділено низку нормативно-правових документів, дотримання яких позитивно впливає на розвиток агропродовольчої сфери України. Зазначено вчених, що досліджували менеджмент та основні виклики агропродовольчої сфери України. Висвітлено основні передумови становлення аграрних кластерів України. Підкреслено інституційний розвиток агропродовольчої сфери України, що слід розділити на три стадії. Зазначено важливість використання для агропродовольчої сфери України таких форм відносин як кластери, бізнес-інкубатори, провайдингові кооперативи, екопоселення та агропарки, агротехнопарки. Досліджено прийняття Стратегії сталого розвитку України до 2030, зокрема висвітлено стратегічне бачення розвитку агропродовольчої сфери України. Було підведено висновки стосовно агропродовольчої сфери України – створення належних умов для подальшого розвитку в контексті ресурсозбереження, зокрема побудова інституцій, які відповідали б за кожен етап розвитку всіх напрямків в агропродовольчій сфері України. **Ключові слова:** агропродовольча сфера, менеджмент, ресурсозбереження, державна підтримка, законодавство України, аграрні кластери, макроекономічний стан, вітчизняне виробництво.

ини, которая представляет собой систему, объединяющую сельскохозяйственные, промышленные, научно-производственные и учебные отрасли. Выделен ряд нормативно-правовых документов, соблюдение которых положительно влияет на развитие агропродовольственной сферы Украины. Указано ученых, исследовавших менеджмент и основные вызовы агропродовольственной сферы Украины. Освещены основные предпосылки становления аграрных кластеров в Украине. Подчеркнуто институциональное развитие агропродовольственной сферы Украины, которые следует разделить на три стадии. Указано важность использования для агропродовольственной сферы Украины таких форм отношений как кластеры, бизнес-инкубаторы, провайдинговые кооперативы, экопоселения и агропарк, агротехнопарк. Исследовано принятие Стратегии устойчивого развития Украины до 2030, в частности освещено стратегическое видение развития агропродовольственной сферы Украины. Были подведены выводы относительно агропродовольственной сферы Украины – создание условий для дальнейшего развития в контексте ресурсосбережения, в частности построение институтов, отвечающих за каждый этап развития всех направлений в агропродовольственной сфере Украины. **Ключевые слова:** агропродовольственная сфера, менеджмент, ресурсосбережение, государственная поддержка, законодательство Украины, аграрные кластеры, макроекономическое состояние, отечественное производство.

УДК 339.1

<https://doi.org/10.32843/infrastruct43-86>**Трохимець О.І.**

д.е.н., професор,
професор кафедри національної економіки, маркетингу та міжнародних економічних відносин
Класичний приватний університет

Trokhymets Olena

Classic Private University

В статье исследовано развитие и менеджмент агропродовольственной сферы Укра-

The article examines management of the agro-food sphere of Ukraine, which is a system that combines agricultural, industrial, research and production and training industries. A number of legal documents have been identified, compliance with which has a positive impact on the development of the agro-industrial complex of Ukraine. Scientists who studied the management, further development and main challenges of the agro-food sphere of Ukraine are mentioned. It is emphasized that today the agro-food sphere of Ukraine is an important economic factor of growth and social security for the population of Ukraine, in particular food security. Ukraine occupies one of the important places in the agrarian business. The statistical information on the import of agro-food sphere products is presented. The main prerequisites for the formation of agricultural clusters in Ukraine are highlighted. The institutional development of the agro-food sphere of Ukraine is emphasized, which should be divided into three stages. The importance of using for the agro-industrial complex of Ukraine such forms of relations as clusters, business incubators, providing cooperatives, eco-settlements and agro-parks, agro-technoparks is noted. The adoption of the Strategy of Sustainable Development of Ukraine until 2030 is studied, in particular, the strategic vision of the development of the agro-industrial complex of Ukraine is highlighted. It is determined that the formation of the agro-industrial complex is undergoing a stage of radical change. Conclusions were drawn regarding the agro-food sphere of Ukraine – the creation of appropriate conditions for further development, in particular the construction of institutions that would be responsible for each stage of development of all areas in the agro-food sphere of Ukraine. It is established that the implementation of innovations in agro-food sphere in Ukraine, in particular in technological issues, is possible in the case of reformatting economic relations to improve prayers for integration into new forms of introduction of agro-food sphere of Ukraine and implementation of local development strategies.

Key words: agro-food sphere, management, resource saving, state support, legislation of Ukraine, agrarian clusters, macroeconomic condition, domestic production.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення та розвитку агропродовольчої сфери України важливим є розвиток вітчизняної унікальності на міжнародному ринку, тому як агропродовольча сфера України є одним з напрямків розвитку національної економіки. Тому вирішення питань щодо зміни та розвитку підприємств агропродовольчої сфери в напрямку інновацій є вкрай актуальним. Дане питання можливо вирішити

лише маючи в Україні великі аграрні виробництва та підприємства, при цьому використовуючи ознаки корпоратизації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження в напрямку подальшого розвитку та основних викликів агропродовольчої сфери України проведено науковцями, зокрема: В. Стадник та В. Мукомела здійснили аналіз діяльності вітчизняних підприємницьких структур аграрнопродовольчій

сфері; в науковій праці авторів Н. Вдовенко та Л. Сокол підкреслено макроекономічну оцінку агропродовольчої сфери економіки. Щодо теоретичної розробки положень відносно менеджменту агропродовольчої сфери України, то доцільно виділити наступних вчених: Андрійчука В.Г., Дусановського С.Л., Білан Є.М., Митяй О.В., Качан Є.П., Мальованого М.С., Боголюбова В.М., Шаніна Т.П., Шмандіна В.М., Сафранова Т.А. та ін. Дослідження дефініції «агропромислове підприємство» міститься у наукових працях Білан Є.М., Дусановського С.Л., Ніценко В.С., Качан Є.П., Минакова І.А., Ахметова Р.Г. та ін. А також прийнято низку важливих законодавчих актів, що позитивно впливають на розвиток агропродовольчої сфери, зокрема: Закон України «Про стимулювання розвитку агропромислового комплексу України», Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року», Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки», Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020», «Цілях сталого розвитку 2016–2030» тощо. Також варто зазначити низку закордонних та вітчизняних вчених, які займалися питаннями вдосконалення агропродовольчої сфери, а саме питаннями ресурсозбереження, що відображені в наступних наукових працях І. С. Борисової, М. Енрайта, О. Ю. Єрмакова, М. Ф. Кропивка, І. І. Лукінова, Б. Й. Пасхавера, М. Портера, П. Т. Саблука та інших. Проте, незважаючи на дослідження питань, пов'язаних із менеджментом агропродовольчої сфери, дослідження сучасного стану та розвитку залишаються актуальними та потребують постійної уваги.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз менеджменту агропродовольчої сфери України та передумов становлення аграрних кластерів в умовах підвищення конкуренції на вітчизняному та світовому ринку продовольства.

Для досягнення поставленої мети дослідження визначено наступні наукові завдання:

- 1) дослідити сутність менеджменту агропродовольчої сфери України;
- 2) проаналізувати основних імпортерів української продукції України;
- 3) окреслити проблематику розвитку агропродовольчої сфери України;
- 4) визначити основні передумови становлення аграрних кластерів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропродовольча сфера України представляє собою систему, що об'єднує сільськогосподарські, промислові, науково-виробничі і навчальні галузі,

спрямовані на одержання, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію сільськогосподарської продукції. На думку Дусановського С.Л. та Білан Є.М. слід виокремити чотири сфери: 1) галузі, що виробляють засоби виробництва для сільського господарства і агропродовольчої сфери, агропромислового комплексу; 2) власне сільське господарство (рослинництво, тваринництво); 3) галузі промисловості, що переробляють сільськогосподарську сировину; 4) виробнича та соціальна інфраструктура (заготівля, зберігання, транспортування і реалізація продукції, підготовка кадрів, заклади по відтворенні робочої сили). У науковій праці Андрійчук В. Г. АПК України включає в себе: I сферу – виробництво для сільського господарства, підприємств харчової і переробної промисловості, засобів виробництва; II сферу – власне сільське господарство; III сферу – заготівля і зберігання сільськогосподарської сировини, її переробка, що є провідною ланкою цієї сфери; IV сферу – ринкову інфраструктуру (аграрні біржі, гуртові ринки, аукціони, власна торговельна мережа сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств); V сферу – виробничу інфраструктуру [1].

Вкрай важливим визнавати, що вдалий менеджмент агропродовольчої сфери є запорукою продовольчої безпеки, яка, у свою чергу, є однією зі складових національної безпеки. Враховуючи складність викликів продовольчої безпеки, необхідно визначити п'ять ключових проблемних питань агропродовольчої сфери:

По-перше, більшість ініціатив менеджменту агропродовольчої безпеки та досліджень та розробок, як правило, спрямовані на просування нових технологій у сферах з високим потенціалом. Проте фермери, з невеликою кількістю ресурсів, часто знаходяться на територіях низьким потенціалом (які значною мірою екологічно погіршені, не мають базової інфраструктури та послуг, а також погано пов'язані з ринками з невеликими можливостями для розвитку та модернізації ланцюга створення вартості).

По-друге, хоча існує усвідомлення необхідності розробляти та впроваджувати конкретну політику та механізми управління (менеджменту), які повинні керуватися громадою, питання управління особливо відсутні у деяких ініціативах щодо продовольчої безпеки.

Таким чином, менеджмент агропродовольчої сфери в контексті ресурсозбереження має зосередитись на наступному (табл. 1)

Слід зауважити, що одним з основних напрямків розвитку агропродовольчої сфери України є експорт продукції рослинництва, важливою перевагою в даному питанні є [2, с. 17-18]: диференційна рента I-го порядку, яка в Україні досягається за рахунок низької нормативної оцінки

сільськогосподарської землі порівняно з країнами Європи та низької орендної плати; сільськогосподарську ренту, яка в Україні досягається за рахунок різниці закупівельних цін на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому і зовнішньому ринках; технологічна антирента, яка досягається за рахунок використання дешевих землі та робочої сили; також поєднується з диференційною рентою другого порядку та технологічною квазірентою; організаційна квазірента, забезпечується дією закону вертикальної інтеграції та є базою для створення диференційної ренти третього роду у вигляді наддоходу міжпродуктового характеру; транспортна рента. В Україні забезпечується монополією агрохолдингів на транспортні коридори, наявністю в структурі автопарків та рухомого складу; політична рента.

На сьогодні агропродовольча сфера для України є важливим економічним фактором, а також соціальної безпеки для населення України, зокрема в частині забезпечення продовольчої безпеки в контексті ресурсозбереження. Україна займає одне з важливих місць в аграрному бізнесі, наприклад зовнішньоторговельний оборот сільськогосподарської продукції у 2017 році досяг

22,6 млрд. дол. США, а експорт склав майже 18 млрд. дол. США. Міністерством аграрної політики та продовольства України було запропоновано експортний портфель, що відображає низку сільськогосподарських та харчових продуктів, які пропонує Україна. Нижче зазначимо п'ять діаграм ТОП-10 імпортерів української продукції – м'яса птиці, вершкового масла, сиру, пшениці та соняшникової олії.

Згідно вище представленої діаграми щодо імпорту м'яса птиці української продукції (рис. 1) основними торговими партнерами є Європейський союз та арабські країни. Дана статистика свідчить проте, що в даному напрямку Україна може конкурувати з іншими країнами на представлених ринках імпорту м'яса птиці. Важливим фактором для України стало налагодження відносин в рамках Європейської асоціації, що виступило головним поштовхом до розвитку подальших торговельних відносин.

Згідно вище представленої діаграми щодо імпорту вершкового масла, то основними торговими партнерами є Марокко, Туреччина та Європейський союз, а також держави СНД. Дана статистика свідчить проте, що в даному напрямку

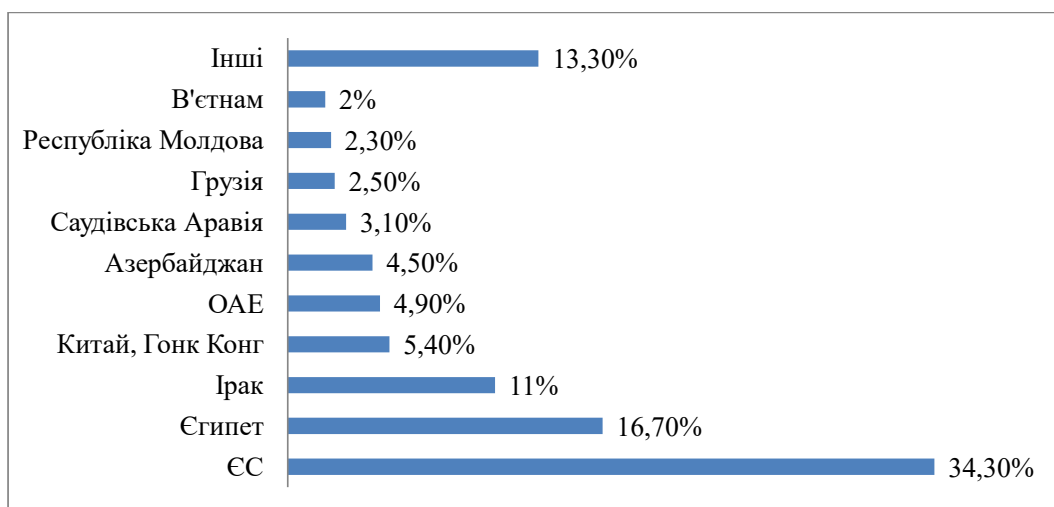

Рис. 1. ТОП-10 імпортерів м'яса птиці української продукції станом на 2016 рік

Таблиця 1

Основні критерії менеджменту агропродовольчої сфери в контексті ресурсозбереження

Вплив	Результати	Віддача
Продовольча безпека Стале управління ресурсозбереженням (природними ресурсами, та іншими ресурсами)	Адаптація інновацій в системи агропродовольчої сфери для населення (фермерів) із незначними ресурсами	Виявити та просувати місцеві інновації та стратегії адаптації, які працюють для сільського населення із незначною кількістю ресурсів для подолання вразливостей та дл забезпечення продовольчої безпеки Адаптувати та розширити технології та інновації на ринку для просування сировинних культур, що підвищують продовольчу безпеку, збільшують доходи та цілісність екосистеми. Проаналізувати та просувати конкретну політику та механізми управління для стійких агропродовольчих систем. Визначити механізми розширення агропродовольчих систем та сталого сільського господарства

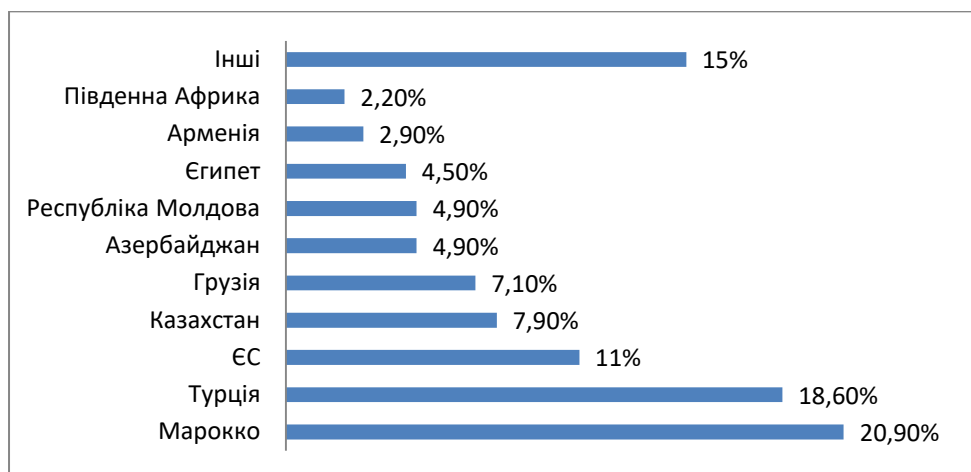

Рис. 2. ТОП-10 імпортерів вершкового масла української продукції станом на 2016 рік

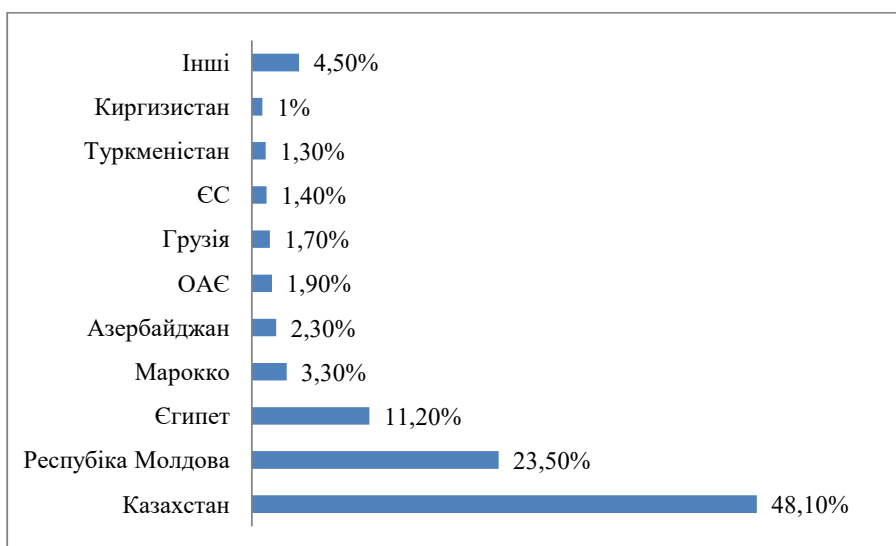

Рис. 3. ТОП-10 імпортерів сирів української продукції станом на 2016 рік

Україна може конкурувати з іншими країнами на даних ринках імпорту вершкового масла. В даному випадку портфель імпорту вершкового масла є добре диференційованим, що дає змогу імпортерам бути гнучкими в критичних ситуаціях, зокрема у торговельних війнах.

Згідно вище представленої діаграми щодо імпорту сирів української продукції основними торговими партнерами є Казахстан та Молдова. Дана статистика свідчить проте, що в даному напрямку Україна має сильну конкуренцію зокрема з боку ЄС, та, на жаль, імпорт до ЄС займає лише 1,4%. Дана ситуація свідчить про слабку конкурентоспроможність української продукції на ринку ЄС, внаслідок того, що виробництво агропродовольчої сфери України вимагає вдосконалення.

Згідно вище представленої діаграми щодо імпорту пшениці української продукції (рис. 4) основними торговими партнерами є Арабські країни та Європейський союз і Азія. Дана статистика

свідчить проте, що в даному напрямку Україна може конкурувати з іншими країнами на даних ринках імпорту пшениці. В даному випадку портфель імпорту пшениці є добре диференційованим, що дає змогу імпортерам бути гнучкими в критичних ситуаціях, зокрема у торговельних війнах.

Вищезазначена діаграма щодо ТОП-10 імпортерів соняшникової олії української продукції станом на 2016 рік (рис. 5) висвітлює основного торговельного партнера – це країни ЄС та Туреччина. Але, на жаль, якщо порівняти, наприклад, імпорт сиру та соняшникової олії українського виробництва, то слід зазначити, що актуальними наразі залишаються продукти з низьким ступенем переробки, що не потребує додаткових виробництв. Тому, на нашу думку, перед агропродовольчою сферою України постає важливе завдання щодо збільшення ступенів переробки та їх домінування в експорті, особливо в країни ЄС. Основними напрямами державного регулювання інвестиційної

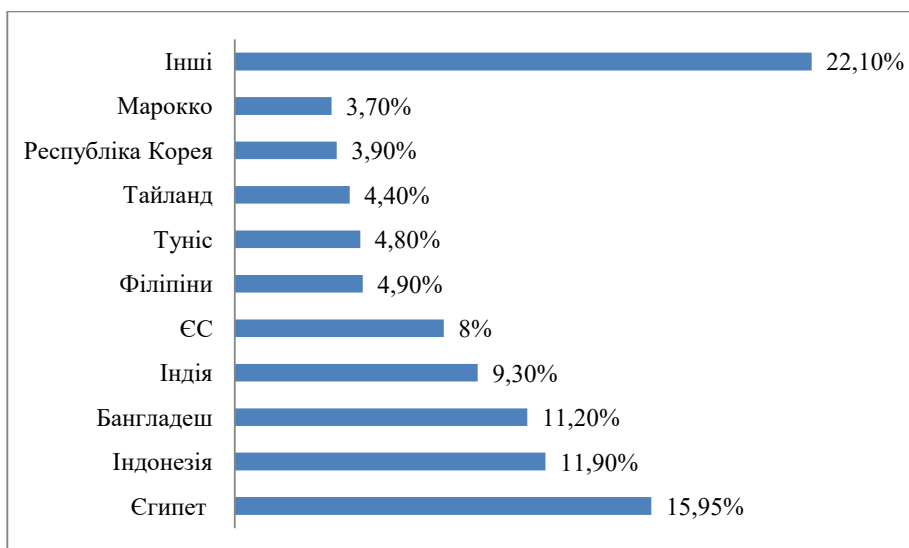

Рис. 4. ТОП-10 імпортерів пшениці української продукції станом на 2016 рік

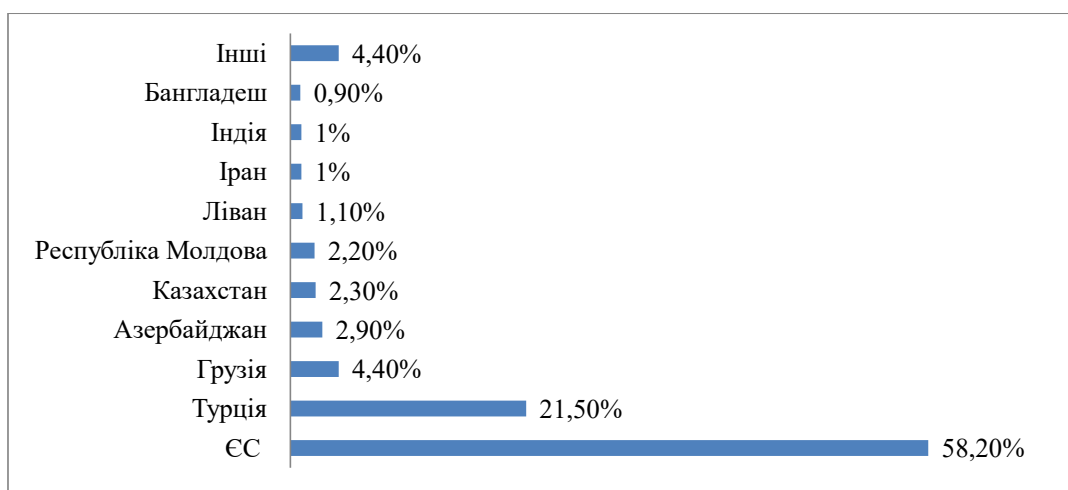

Рис. 5. ТОП-10 імпортерів соняшникової олії української продукції станом на 2016 рік

політики України для агропродовольчої сфери мають бути виробництва з високим рівнем переробки. Одним з провідних критеріїв доцільності такого вибору повинна бути можливість досягти ланцюгової реакції господарської активності та зростання в агропродовольчій сфері [3].

На особливу увагу заслуговує інституційний розвиток агропродовольчої сфери України. На думку таких вчених, як Наталія Куцмус, Олександра Ковальчук, Віталія Данькевича інституційний розвиток слід розділити на три стадії: 1) Перший етап – 1990-1999 роки. Сільськогосподарські реформи є роздробленими, без необхідного наукового, економічного та юридичного забезпечення вони є суперечливими. Значний потенціал для розвитку сільськогосподарського виробництва був недостатнім. Очікування змін в окремому приватному секторі у вигляді фермерських господарств зазнали невдачі; 2) Другий етап – 2000-2004 роки.

Інституційна трансформація також спостерігається у зовнішній торгівлі та сільськогосподарських підприємствах через введення експортних субсидій, імпорتنних тарифів та квот. Особливості цього етапу включають такі риси, як: розвиток сільськогосподарських підприємств на базі ліквідованих колективних підприємств; зміцнення державної підтримки продовольчої безпеки (контроль цін, виробничі субсидії, субсидії на придбання ресурсів, податкові субсидії, кредитну підтримку та фінансування загалом послуги та програми для розвитку села; 3) Третій етап – 2004 – нинішній час. Аграрні відносини, що склалися в результаті економічних перетворень в аграрному секторі на попередніх етапах, було створено високопродуктивні корпоративні структури холдингового типу. Ефективність агрохолдингів на основі оренди землі доводить, що право власності на землю не має прямого зв'язку ефекти економічної діяльності

і не є передумовою ефективності сільськогосподарського виробництва [5, с. 85-87].

Перед агропродовольчою сферою України постають наступні завдання – систематизація ринкових реформ, розвиток інфраструктури збуту переробки та зберігання готової продукції, визначення мотиваційних механізмів розвитку кооперації, визначення механізмів щодо фінансової дотаційної кредитної підтримки. Найбільш актуальними для агропродовольчої сфери України можуть стати такі форми відносин як кластери, бізнес-інкубатори, провайдингові кооперативи, екопоселення та агропарки, агротехнопарки. Для України буде важливим досвід щодо об'єднання у кластери, наприклад кластери використовуються у США та багатьох країнах ЄС, де кластери вважають одним з ключових інструментів оптимізації конкурентоспроможності певних галузей; яскравим тому прикладом є Фінляндія та скандинавські країни, де вся промисловість розділена на кластери.

Також визначальним фактором кластерних формувань в Україні є наступне: використання конкурентних переваг територій на яких концентруються певне виробництво, кластери виконують функцію своєрідних «точок зростання» регіональних економік; посилення конкурентних переваг через налагодження прямих зв'язків між учасниками кластера (як формальних, так і неформальних), що формуються для спільної діяльності з великотоварного виробництва конкурентоспроможного продукту [6]. Кластери істотно впливають на – стимулюють і спрощують умови для організації малого та середнього бізнесу за рахунок підвищення ступеня доступності фінансових ресурсів і використання венчурного капіталу, формують сприятливу економічну політику в регіоні та забезпечують розвиток аутсорсинга в крупних компаніях, а також оптимізують інформаційні потоки усередині кластера [7].

Також прийняття Стратегія сталого розвитку України до 2030 року стало кроком вперед, а саме висвітлено стратегічне бачення – подолання дисбалансів в економічній, соціальній та екологічній сферах; трансформацію економічної діяльності, перехід на засади «зеленої економіки»; побудову мирного та безпечного, соціально згуртованого суспільства з належним врядуванням та інклюзивними інституціями; забезпечення партнерської взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, бізнесу, науки, освіти та організацій громадянського суспільства; повну зайнятість населення; високий рівень науки, освіти та охорони здоров'я; підтримання довкілля в належному стані, який забезпечуватиме якісне життя та благополуччя теперішнього і майбутніх поколінь; децентралізацію та впровадження регіональної політики, яка передбачає гармонійне

поєднання загальнонаціональних і регіональних інтересів; збереження національних культурних цінностей і традицій [8].

Висновки з проведеного дослідження.

Становлення та розвиток агропродовольчої сфери проходить етап докорінних змін. Перш за все, створення належних умов для подальшого розвитку, зокрема побудова інституцій, що відповідали б за кожен етап розвитку всіх напрямків в агропродовольчій сфері України, а для цього потрібно наступне: адаптація відповідного законодавства, наявність ринкових відносин, організаційно-правові підходи щодо віносин всіх учасників агропродовольчої сфери України, зменшення екологічного дисбалансу в земельних ресурсах. Імплементация інновацій в агропродовольчій сфері України, зокрема в технологічних питаннях, можлива за умов реформування економічних відносин для покращення можливостей для об'єднання в нові форми введення агропродовольчої сфери України в контексті ресурсозбереження та реалізації стратегій місцевого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Божидай І. І. Агропромисловий комплекс України: структура та основні поняття. *Агросвіт*. 2019. № 21. С. 107–113. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.21.107
2. Українська модель аграрного розвитку та її соціоекономічна переорієнтація : наук. доп. / [О.М. Бородіна, В.М. Геєць, А.О. Гуторов та ін.] ; за ред. В.М. Гейця, О.М. Бородіної, І.В. Прокопи ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. К., 2012. 56 с.
3. Grow in Ukraine – Ukrainian Agriculture 2018. URL: https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/forinvestors/GrowInUkraine_2018.pdf
4. Гайдуцький П. І. Структурні перекося і ризики кризи в АПК. *Економіка АПК*. 2014. № 7. С. 38-46.
5. Kutsmus Nataliia (2017) Agricultural Development in Ukraine: Institutional Changes and Socio-Economical Results. URL: <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-af355a39-d503-47c4-8b66-ce99adab7936>
6. Грановська В. Г., Крикунова В. М. Організаційні трансформації аграрного бізнесу в Україні. *Економіка АПК*. 2018. № 3. С. 63-74.
7. Надвичиний С.А. Формування кластерів в аграрній сфері національної економіки в умовах глобалізації. *Економічний аналіз*. 2018. Т. 28(2). С. 30-35.
8. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). URL: <http://www.sd4ua.org/wpcontent/uploads/2015/02/Strategiya-stalogorozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>

REFERENCES:

1. Bozhydai I. I. (2019) Ahropromyslovyi kompleks Ukrainy: struktura ta osnovni poniattia [Agro-industrial complex of Ukraine: structure and basic concepts]. *Agrosvit*. No. 21. pp. 107–113. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.21.107

2. Ukrainska model ahrarnoho rozvytku ta yii sotsioekonomichna pereorientatsiia [Ukrainian model of agrarian development and its socio-economic reorientation]: nauk. dop. (2012) / [O.M. Borodina, V.M. Heiets, A.O. Hutorov ta in.]; za red. V.M. Heitsia, O.M. Borodinoi, I.V. Prokopy; NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnouzuv. K. 56 P.

3. Grow in Ukraine – Ukrainian Agriculture 2018. URL: https://agro.me.gov.ua/storage/app/sites/1/forinvestors/GrowInUkraine_2018.pdf

4. Haidutskyi P. I. (2014) Strukturni perekosy i ryzyky kryzy v APK [Structural distortions and risks of crisis in agro-industrial complex]. *Ekonomika APK*. No. 7. pp. 38-46.

5. Kutsmus Nataliia (2017) Agricultural Development in Ukraine: Institutional Changes and Socio-Economical Results. URL: <http://yadda.icm.edu.pl/>

[yadda/element/bwmeta1.element.desklight-af355a39-d503-47c4-8b66-ce99adab7936](http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-af355a39-d503-47c4-8b66-ce99adab7936)

6. Hranovska V. H., Krykunova V. M. (2018) Orhanizatsiini transformatsii ahrarnoho biznesu v Ukraini [Organizational transformations of agrarian business in Ukraine]. *Ekonomika APK*. No. 3. pp. 63-74.

7. Nadvynychny S.A. (2018) Formuvannia klasteriv v ahrarnii sferi natsionalnoi ekonomiky v umovakh hlobalizatsii [Formation of clusters in the agricultural sector of the national economy in the context of globalization]. *Ekonomichnyi analiz*. Vol. 28(2). pp. 30-35.

8. Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku (proekt) [Stratehiia staloho rozvytku Ukrainy do 2030 roku (proekt)] (2015). URL: <http://www.sd4ua.org/wpcontent/uploads/2015/02/Strategiya-stalogorozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>